

Protestant Theological University

Review of: Graig S. Keener The Mind of the Spirit: Paul's Approach to Transformed Thinking
Oldhoff, M.C.L.

Published in:
Theologia Reformata

Published: 01/06/2017

Document Version
Publisher's PDF, also known as Version of record

[Link to publication](#)

Citation for pulished version (APA):
Oldhoff, M. C. L. (2017). Review of: Graig S. Keener The Mind of the Spirit: Paul's Approach to Transformed Thinking. *Theologia Reformata*, 60(2), 199-200.

Copyright

Other than for strictly personal use, it is not permitted to download or to forward/distribute the text or part of it without the consent of the author(s) and/or copyright holder(s), unless the work is under an open content license (like Creative Commons). You may freely distribute the URL identifying the publication in the public portal.

This publication might have been made available through the PThU Research Portal under the terms of Article 25fa of the Dutch Copyright Act, indicated by the "Taverne" license. More information can be found on the PThU website: <https://www.pthu.nl/over-pthu/bibliotheek-pthu/diensten/article-25fa-taverne-amendement-end-user-agreement.pdf>

Takedown policy

If you believe that this document breaches copyright, please contact us providing details, and we will investigate your claim and remove access to the work if necessary: bibliotheek@pthu.nl.

Downloaded from the PThU Research Portal (Pure): <https://pure.pthu.nl>.

Graig S. Keener, *The Mind of the Spirit: Paul's Approach to Transformed Thinking* (Grand Rapids: Baker Academic, 2016), 402 p., \$ 32.99 (ISBN 9780801097768).

Graig Keener is hoogleraar Nieuwe Testament aan het evangelicale Asbury Theological Seminary (VS). Hij staat bekend om zijn lijvige commentaren op nieuwtestamentische boeken: rijk aan details en met een bijzondere fijngevoeligheid voor de historische setting. *The Mind of the Spirit* is een welkome bijdrage aan de Paulusexegese. Tot op heden is er geen monografie over Paulus' visie op het verstand (*nous*, 'mind' in het Engels) verschenen. Keener beschouwt het verstand (*mind*) als de cognitieve en de menselijke geest (*spirit*) als de affectieve aspecten van de mens (zie zijn Introduction). Ik vertaal 'mind' in deze recensie daarom met 'verstand' en 'denken'.

De auteur bespreekt in acht hoofdstukken centrale teksten uit het *corpus Paulinum* over de term *nous* en daaraan gerelateerde woorden. De teksten worden steeds in samenhang met andere teksten besproken. In de eerste vijf hoofdstukken staat Romeinen centraal (1:18-32, 6:11, 7:22-25, 8:5-7 en 12:1-3). Romeinen 1:18-32 beschrijft het gecorrumpeerde heidense verstand en Romeinen 7:22-25 is een dramatisering van het niet-christelijke, joodse leven onder de Wet. De overige teksten (Rom. 6:11, 8:5-7, 12:1-3) gaan over het verstand dat bij het nieuwe leven hoort. De titel van het boek is ontleend aan Romeinen 8:5-7 – een leidende tekst voor Keener, omdat hierin blijkt dat de Geest het verstand van een christen bepaalt. Hier en in het zesde hoofdstuk (over 1 Kor. 2:16) spreekt hij ook over een bepaalde mate van participatie in het goddelijke denken door de Geest. Het betreft dan geen vergoddelijking, zoals deze bij sommige filosofische groeperingen wordt aangetroffen. Toch

spreekt Keener voorzichtig over *theosis*. Ten slotte zijn er nog twee hoofdstukken aan Filippenzen en Kolossenzen gewijd, waarin de focus op Christus ligt. In een postscriptum biedt de auteur enkele pastorale implicaties van zijn exegese.

Het boek is van belang omdat het een toegankelijke introductie biedt op een belangrijk deel van Paulus' gedachtengoed: ons denken dient getransformeerd te worden, namelijk door de Geest én door een gerichtheid op Christus. Daarmee past deze publicatie in de (trend van) hernieuwde aandacht voor karaktervorming. Zonder de Geest lopen we snel vast in het eigen denken. Toch staat, in tegenstelling tot wat de titel suggereert, met name Christus, niet de Geest, centraal in de teksten die Keener heeft geselecteerd.

Er is volop aandacht voor theologische aspecten van Paulus' werk, de samenhang van zijn schrijven en allerlei mogelijke tekstuele en filosofische achtergronden. Keener kiest er principieel voor om Paulus niet met een dominant perspectief te verklaren, zoals 'joods' of 'Grieks'. Een heel scala aan filosofieën en bronnen komt voorbij, zij het beknopt. Dit doet Keener bewust, want er hoeft vaak geen keuze gemaakt te worden tussen joodse en hellenistische elementen; zoiets deden joden in de diaspora immers ook niet (242). Toch is het stoïcisme overheersend, omdat dit volgens de auteur de populairste filosofie in Paulus' tijd was.

Een gevolg van de brede benadering is, dat er nauwelijks stelling wordt genomen in nieuwtestamentische discussies. Bij de grote hoeveelheid gebruikte bronnen en gebrek aan stellingname zijn kanttekeningen te maken. Men vraagt zich geregeld af waartoe de veelheid aan voetnoten dient. En ook: waarom juist déze bronnen? Er wordt nauwelijks beargumenteerd waarom we een bepaalde tekstuele of filosofische achter-

grond in ogenschouw moeten nemen voor de interpretatie van een passage. Daarom lijkt de grote hoeveelheid informatie niet altijd even relevant te zijn. Ten slotte zijn de beschreven achtergronden soms wat oppervlakkig, wat geen verbazing wekt gezien de grote hoeveelheid informatie die Keener heeft verwerkt.

Een ander punt van kritiek betreft zijn benadering van de *nous*. Er wordt geen aandacht geschonken aan het feit dat Paulus vaak over de *nous* in het enkelvoud spreekt en daarbij een corporatief concept van verstand of 'denken' in gedachten lijkt te hebben (1 Kor. 1:10, 2:6-16; Rom. 1:28, 12:2). Keener spreekt heel onbevangen over de individuele *nous*. Hij biedt daarmee een interessante en vaak overtuigende interpretatie van Paulus, maar laat een kans liggen om het gevaar en het belang van de gedeelde *nous* te bespreken. Zoals bij *soma* (lichaam) lijkt de overgang tussen individu en gemeenschap bij het begrip *nous* in Paulus' brieven vaak bewust fluïde.

Dit boek is een degelijke introductie tot een onderbelicht thema in Paulus' brieven. Bovenal herinnert Keener theologie en kerk aan het belang van gezond (goed) verstand dat is gericht op Christus en dat wordt geleid door de Heilige Geest.

Amsterdam

M.C.L. Oldhoff

Shlomo Tucker en Michael Mulder (red.), *Hoe zullen we Hem ontmoeten? Joden en christenen in gesprek over het verlies van de tempel* (Amsterdam: Amphora Books, 2015), 184 p., € 13,50 (ISBN 9789064460838).

De bundel komt uit in de publicatiereeks van Centrum voor Israël Studies (CIS). Hij is thematisch opgezet rondom het onderwerp: de gevolgen van het verlies van de tempel te

Jeruzalem in 70 na Christus. Dit thema is besproken tijdens verschillende ontmoetingen in Jeruzalem tussen Nederlandse protestanten enerzijds en joodse gesprekspartners anderzijds. Deze publicatie verslaat die ontmoetingen en geeft ook theologische rekenschap hiervan.

De bundel bestaat uit vier delen. In het eerste deel beschrijven achtereenvolgens rabbijn E. Cooper en K.J. Rodenburg de aanloop naar en het verloop van deze ontmoetingen. Het tweede deel bevat de inbreng van joodse en christelijke gesprekspartners. Hun lezingen circuleren rond de vragen hoe het verlies van de tempel in joodse en christelijke tradities verwerkt is, alsook hoe in beide tradities deze catastrofe het schriftverstaan beïnvloed heeft. Is elke traditie daarin haar eigen weg gegaan of bevruchten ze (soms) elkaar? Het derde deel bestaat uit zes reflecties van joodse rabbijnen en studenten en van Nederlandse theologen en theologiestudenten. In het slotdeel formuleren Shlomo Tucker en Michael Mulder enkele conclusies, maken de balans op en zetten ten slotte het thema in een breder historische en filosofische context. Een lijst van personalia sluit het geheel af.

Ik haal twee kernmomenten naar voren. Allereerst de gemeenschappelijke verklaring door joodse en christelijke lectors hoe hun traditie het verlies van de tempel verwerkt heeft. M. Lenk stelt dat 'de Joden zonder tempel behoefte hadden aan een nieuw centrum voor hun eredienst en theologie. Eerst kwam de praktische vraag: hoe kan een mens nu nog verzoening bereiken voor zijn zonden, zonder offers (41)? Volgens Lenk is voor 'hen het bestuderen van de Tora, met daarin de regels voor de tempeldienst, een vervanging van de tempel. Ze ontwikkelden nieuwe rituelen en praktijken die het de Joden mogelijk maakten om volledig Joods te leven, waar ze ook waren, zonder de noodzaak van een tem-